

Коробченко М.

ГРУНТОВИНОСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ССАВЦІВ-ЗЕМЛЕРІЇВ ФАУНИ УКРАЇНИ І МОЖЛИВІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ЗА СЛІДАМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Лабораторія екології тварин та біогеографії

Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка

E-mail: aquamarine@ukr.net

У фауні України є три групи ссавців, що відносяться до гільдії землерійів, які ведуть підземний спосіб життя: чотири види сліпаків, один вид кротів та один вид сліпушків. Більшість інформації щодо них збирається шляхом аналізу їхньої землерійної діяльності. Частина видів має алопатричне поширення, і тому проблем з їх ідентифікацією не виникає, проте в низці випадків має місце співіснування кількох видів, що потребує детального аналізу їхньої видової належності. Стисло головні діагностичні особливості ґрунтових викидів такі.

Сліпаки (Spalacidae) представлені чотирма видами двох родів (*Spalax* & *Nannospalax*), доволі подібними за розмірами тіла, слідами життєдіяльності та обсягами ґрунтовиносною діяльності. Ідентифікація окремих видів ускладнена, проте їхнє алопатричне поширення дозволяє ідентифікувати їх за географічним критерієм (межі річчя великих річок). Ґрунтові викиди сліпаків розміщені в одну лінію групами по 20–30 викидів, середня відстань між викидами складає близько 2–3 м. Викиди нерідко розташовані відносно компактними групами з проміжками між ними до 20–50 м. Кожний викид має типову півсферичну форму з круглою основою діаметром до 80–90 см, у малого сліпака викиди менші, близько 25–33 см. Типовий викид сформований з грудок ґрунту розміром бл. 3–5 см, що відповідають окремим порціям винесеного сліпаком ґрунту. Середній обсяг викиду складає бл. 6–8 л.

Кроти (Talpidae) представлені у фауні України одним видом (*Talpa europaea*), більшість місцезнаходжень якого приурочена до лісових та заплавно-лучних формацій в межах лісової та лісостепової зон. Щільність популяцій визначається чисельністю ґрунтових безхребетних, переважно олігохет. Характерним є розташування викидів щільними групами з хаотичним розміщенням викидів, і лише в місцях транзиту розташовані в лінію. Викиди сформовані дрібнозернистим ґрунтом і мають півсферичну або конусоподібну форму з округлою основою діаметром 25–30 см. Середній обсяг одного викиду складає 2,5–3,2 л.

Сліпушки (Ellobiusinae) представлені в Україні одним видом (*Ellobius talpinus*). В більшості місцезнаходжень відомі в межах ареалу сліпаків, проте відсутні на заході України і є єдиним видом землерійів у Криму. Поселення приурочені до ксерофітних угруповань на піщаних та супіщаних ґрунтах з домінуванням кореневищних злаків. Типовими є колонії з хаотичним і густим розташуванням викидів групами по 20–30 шт. Характерна наявність «головної» (зі свіжих викидів) і «хвостової» (старої) частин колонії. Середня відстань між викидами складає бл. 0,5–1,5 м, типовий викид має півмісячну форму з характерним заглибленням з одного краю. Викид сформований дрібнозернистим ґрунтом, має овальну форму основу з більшим діаметром бл. 25–35 см. Середній обсяг викиду складає 2–3 л.

Зазначені особливості ссавців-землерійів дозволяють у більшості випадків реєструвати присутність зазначених груп ссавців та ідентифікувати їхні види за характером землерійної діяльності. Подібне картування землерійів проведене нами у місцях сходження ареалів одночасно трьох зазначених груп землерійів (сліпак + кріт + сліпушок), зокрема, у різних частинах басейну Сіверського Дінця. Наявність землерійів є ознакою повночленності фауністичних угруповань та важливим фактором підтримання загального біологічного різноманіття. Виявлення місць існування землерійів є важливою складовою програм виявлення та збереження рідкісних видів: 4 із 6 наявних у нашій фауні видів внесені до національного та міжнародних червоних списків (три види сліпаків та сліпушок). Збереження цих видів дозволяє також забезпечити умови для охорони топічно пов'язаних з ними видів гризунів, плазунів та комах, які використовують ґрунтові викиди та підземні ходи землерійів для своєї життєдіяльності. При оптимальній щільності популяцій землерійів виносять на поверхню за рік від 60 до 150 куб. м ґрунту на кожному гектарі заселених ними угідь.